

Davranışsal Eğitim Ekonomisi

Editörler:

Kasım KARAKÜTÜK · Ece ÖZDOĞAN ÖZBAL

Editörler: Prof. Dr. Kasım KARAKÜTÜK - Doç. Dr. Ece ÖZDOĞAN ÖZBAL

DAVRANIŞSAL EĞİTİM EKONOMİSİ

ISBN 978-625-6357-49-5

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2022, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Aralık 2022, Ankara

Yayın-Proje: Ferdi Akkaya
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emeç Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 46661

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

*Eğitim Ekonomisi ve Planlaması bilim alanına
emek ve gönül vermiş olanlara...*

ÖN SÖZ

Ülkemizde eğitim yönetimi bilim alanının gelişmesinde, 1964 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim (Bilimleri) Fakültesinde “Eğitim İdaresi ve Planlaması” Bölümünün kurulması çok büyük bir yer tutar. Böylece bir yandan lisans düzeyinde okutulan eğitim yönetimi, eğitim denetimi, eğitim ekonomisi, eğitim planlaması, eğitim hukuğu gibi dersler bu alanda uzman yardımcısı ve uzman yetiştirilmesini sağlarken, diğer yandan lisansüstü programlarda bu alanın öğretim üyeleri ve bilim insanları yetiştirilmiş, araştırmalar yapılmıştır. Kurulduğunda bölüm iken her on yılda bir yapısı değiştirilen eğitim yönetimi ve planlaması bölümü, zaman zaman birlikte, zaman zaman ayrı bölüm olarak varlığını sürdürürken anabilim dalına indirilen, lisansı kapatılıp lisans üstü programlar düzenlenmesi istenen, eğitim yönetimi çatısı altında eğitim yönetimi ve teftişi ile eğitim ekonomisi ve planlaması lisansüstü programları ile hizmet sunarken son olarak eğitim ekonomisi ve planlaması programlarının kapatılmasıyla yalnız eğitim yönetimi biçiminde hizmet vermeye başlamıştır. Bu açıklamalar 1964 yılından sonra dünyadaki gelişmelere koşut olarak gelişmesini sürdüren eğitim ekonomisi ve planlaması alanının bilimsel alandaki varlığını kaybetmeye başlayacağını işaretleri olarak belirtilmektedir. Aynı durum doçentlik alanları açısından da gözlenmiştir: Eğitim Ekonomisi ve Planlaması doçentlik alanıyken, şimdi bu alan kaldırılmış bu alanda başvurular eğitim yönetimi alanı içinde yapılmaktadır. Kuşkusuz eğitim ekonomisi ve planlaması eğitim yönetiminden ayrı bir bilimsel çalışma alanı değildir, Türkiye’de de aynı çatı altında hep birlikte gelişimini sürdürmüştür, ancak eğitim ekonomisi ve planlaması alanındaki doçentlik başvuru olanağının kaldırılması, lisans programı yanında yüksek lisans ve doktora programlarının da kapatılması bu alanda bilimsel çalışma ve araştırmaların azalmasına yol açacak, ancak kişisel ilgi duyan öğretim elemanları ve araştırmacıların çalışma yapacakları bir bilim alanı olarak kalacaktır.

Tam bu noktada Kevin Dutton’un “Olağan Psikopatlar” adlı kitabında büyük bütçeleri harcamakla yetkili olan yöneticilerin parayla ilgili verdiği kararlarla ilgili gözlem ve saptamaları ile doğmakta olan sinirbilimsel ekonomi (nöroiktisat) konusundaki görüşleri ve arkasından Dan Ariely’nin Akıldışı Ama Öngörülebilir: Kararlarımızı Biçimlendiren Gizli Kuvvetler ile Richard H. Thaler (2017 Nobel Ekonomi Ödüllü) ve Cass R. Sunstein’in Dürtme (Nudge) kitapları Türkiye’de eğitim ekonomisi alanının ilk öğretim üyesi Prof. Dr. Necdet Serin’in geçmişte lisans öğrencilerine okuttuğu “Eğitim Ekonomisi” ve onu izleyen geleneksel (klasik) eğitim ekonomisi çalışmalarından farklı yönde çalışmaların da yapıldığını fark etmemizi sağladı. Çünkü geleneksel kapitalist ekonomi (iktisat) kitaplarında ekonominin kapalı ekonomi, devletin karışmadığı, tam-mükemmel piyasaların varlığı, paranın kullanılmadığı, diğer koşulların değişmediği (ceteris paribus), teknolojinin değişmediği, ölçüğe göre değişmeyen getiri, akılcı (rasyonel) davranış gibi varsayımları olduğu belirtilmekte, bunlardan akılcı davranışın hem tüketiciler hem de üreticiler için geçerli olduğunu, tüketicilerin her zaman yararı, üreticilerin de her zaman kârı ençoklaştırmaya çalıştıkları varsayılmaktadır. Ancak

davranışsal eğitim ekonomisi konusunda yabancı alanyazında insanın (tüketiciler ve üreticilerin) her zaman akılcı davranış göstermediği, eğitim konusunda verdiği kararları toplumsal ve psikolojik etmenlerin etkilediğini dile getirerek araştırmalar yapıldığı gözlenmektedir. Bu kapsamda davranışsal eğitim ekonomisi konusunun eğitim gündemimize girmesi ve tartışılması, üzerinde araştırmalar yapılması düşüncesiyle bu kitabın hazırlanması tasarlanmıştır. Ancak davranışsal eğitim ekonomisi adıyla yabancı alanyazında kitap değil, daha çok makale ve araştırmaların olması nedeniyle, kitabın bölümlerinin Türkiye'deki eğitim ekonomisi alanyazına katkı vermesi açısından düşünülerek sekiz bölüm olması uygun görülmüştür. Kuşkusuz kitabın hazırlanmasına katkı veren yazarların çabası, ülkemizde davranışsal eğitim ekonomisi konusunun bilimsel olarak ele alınması ve araştırmalara esin kaynağı olmasıdır.

Kitabın yazılması sırasında bölümler arasında bütünlüğün sağlanması ve tekrarların önlenmesine çalışılmış, Türkçe olmayan sözcükler yerine Türk Dil Kurumu Sözlüğündeki karşılıklarının kullanılmasına önem verilmiştir. Ayrıca çizelge ve şekiller sırasıyla numaralanmış, ancak yazarların kendi bölümlerini akademik başvuru dosyalarına koyarken çoğaltma kolaylığı olması yönünden kaynakça her bölümün arkasında verilmiştir.

Tam bir takım çalışması ile gerçekleştirilen bu kitapta emeği geçen Prof. Dr. Binali TUNÇ, Prof. Dr. Tuncer BÜLBÜL, Prof. Dr. Güven ÖZDEM, Dr. Öğr. Üyesi Gül KURUM TİRYAKİOĞLU, Dr. Öğr. Üyesi Barış ERİÇOK, Dr. Öğr. Gör. Melike GÜNBEY, Dr. Öğr. Gör. Eray KARA, Dr. Arş. Gör. İnci ÖZTÜRK ERKOÇAK, Arş. Gör. Burcu TOPTAŞ'a, kitabın tasarım aşamasında yer almakla birlikte İngiltere'deki çalışmalarının çok yoğun olması nedeniyle çalışmalara katılamayan doktora öğrencimiz Pınar ULUTAŞ'a, kitabın basımını gerçekleştiren Servet SARIKAYA ve PEGEM Akademi Yayıncılık çalışanlarına da çok teşekkür ederiz.

Kitabın eğitim ve okul yöneticilerine, lisansüstü öğrencilere, öğretmenlere, öğretim elemanlarına, eğitim ekonomisi ve planlaması bilim alanına ilgi duyanlara, eğitim ekonomisi alanında yapılacak yeni araştırmalara ışık tutmasını dileriz.

Ankara, 12.12.2022

Prof. Dr. Kasım KARAKÜTÜK
ORCID No: 0000-0003-3136-1979

Doç. Dr. Ece ÖZDOĞAN ÖZBAL
ORCID No: 0000-0002-6876-183X

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler: Prof. Dr. Kasım KARAKÜTÜK - Doç. Dr. Ece ÖZDOĞAN ÖZBAL

1. Bölüm: Eğitim Ekonomisine Yeniden Bakış: Davranışsal Eğitim

Ekonomisinin Gelişimi ve Kapsamı

Prof. Dr. Binali TUNÇ, Mersin Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-3636-209X

Prof. Dr. Kasım KARAKÜTÜK, Ankara Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-3136-1979

2. Bölüm: Davranışsal Eğitim Ekonomisinin Temel Kavramları

Arş. Gör. Burcu TOPTAŞ, Ankara Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-8419-7450

3. Bölüm: Davranışsal Eğitim Ekonomisinin Bazı Kuramları ve Modelleri

Prof. Dr. Tuncer BÜLBÜL, Trakya Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-6334-8264

Dr. Öğr. Üyesi Gül KURUM TİRYAKIOĞLU, Trakya Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-8686-7339

4. Bölüm: Eğitim Ekonomisinde Toplumsal Beceriler

Prof. Dr. Kasım KARAKÜTÜK, Ankara Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-3136-1979

Dr. Öğr. Gör. Melike GÜNBEY, Giresun Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-0402-5611

5. Bölüm: Eğitim Ekonomisinde Psikolojik Etkenler

Dr. Öğr. Gör. Eray KARA, Giresun Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-8614-4918

6. Bölüm: Davranışsal Eğitim Ekonomisi Araştırmalarında Deneysel Yöntemlerin Kullanılması

Dr. Öğr. Gör. Melike GÜNBEY, Giresun Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-0402-5611

Dr. Öğr. Üyesi Barış ERİÇOK, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-9217-9615

7. Bölüm: Eğitim Ekonomisine Sinirbilimsel Ekonominin (Nöroekonominin) Etkisi

Prof. Dr. Güven ÖZDEM, Giresun Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-5617-5780

Dr. Öğr. Gör. Eray KARA, Giresun Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-8614-4918

8. Bölüm: Sınıfta Davranışsal Ekonomi

Dr. Arş. Gör. İnci ÖZTÜRK ERKOÇAK, Ankara Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-9177-2038

Doç. Dr. Ece ÖZDOĞAN ÖZBAL, Ankara Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-6876-183X

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM

EĞİTİM EKONOMİSİNE YENİDEN BAKIŞ: DAVRANIŞSAL EĞİTİM EKONOMİSİNİN GELİŞİMİ VE KAPSAMI

Eğitim Ekonomisinin Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi	1
Davranışsal Ekonomi Modelinin Kamu Eğitim Politikalarına Etkisi.....	3
Davranış Bilimlerine Yönelmenin Nedenleri	4
Geleneksel (Klasik) Ekonomide Yeni Açılımlar: Davranışsal Ekonominin Gelişimi ..	6
Eğitim Ekonomisi, Bireysel ve Toplumsal Eğitim Kararı.....	11
Toplumsal Yapı, Sosyal Sermaye ve Eğitim Kararı.....	13
Eğitimsel Davranışların Kaynakları ve Davranışsal Eğitim Ekonomisi.....	16
Eğitime İlişkin Kararların Davranışsal Engelleri.....	19
Sonuç.....	23
Kaynakça.....	24

2. BÖLÜM

DAVRANIŞSAL EĞİTİM EKONOMİSİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Temel Kavramlar	27
Karar Verme Yanlılıkları.....	28
Bilişsel Karar Verme Yanlılıkları	30
Duygusal Karar Verme Yanlılıkları.....	39
Davranışsal Engeller.....	43
Süredurum (Atalet).....	43
İstenç (İrade) Kontrolü Yanlılığı	44
Sınırlı Dikkat.....	45
Sosyal Öncelikler ve Düzgüler	45
Karar Verme Yorgunluğu	46
Etik Dışı Nedenler	47
Ayla Etkisi (Halo Effect).....	47
Duygudaşlık (Empati) Boşluğu	48
Hazcı (Hedonik) Uyum.....	49

Olumlu Özellikler.....	50
Dürüstlük	50
Özgecilik.....	50
Davranışsal Eğitim Ekonomisi ile İlgili Diğer Kavramlar.....	50
Eğitim Planlaması	51
Yatırım	52
Sonuç.....	53
Kaynakça.....	54

3. BÖLÜM

DAVRANIŞSAL EĞİTİM EKONOMİSİNİN BAZI KURAMLARI VE MODELLERİ

Davranışsal Ekonominin Temelindeki Kuram ve Yaklaşımlar.....	61
Sınırlı Akılcılık (Rasyonellik)	63
Beklenti Kuramı	68
İkili Sistem Yaklaşımı.....	72
Dürtme Yaklaşımı	76
Yalınlaştırma ve Bilginin Çerçevesi.....	77
Fiziksel Çevredeki Değişiklikler.....	78
Varsayılan Politikadaki Değişiklikler.....	78
Toplumsal Düzgülerin (Normların) Kullanılması.....	78
Toplumsal Etkenler	80
Güven ve Güvensizlik	80
Adalet	81
Toplumsal Düzgüler (Normlar)	82
Tutarlık ve Bağlılık	82
Zamansal Etmenler	83
Eğitim Örgütleri Bağlamında Bir Değerlendirme ve Sonuç.....	84
Kaynakça.....	91

4. BÖLÜM

EĞİTİM EKONOMİSİNDE TOPLUMSAL BECERİLER

Farklı Beceriler ve Toplumsal Beceriler.....	95
Eğitim Üretimi ve Toplumsal Beceriler	97

Eğitim Çıktılarını Etkileyen Davranışsal Özellikler.....	102
Özdenetim.....	102
Rekabet ve Cinsiyet Farklılıkları	104
Kimlik Ekonomisi ve Eğitim.....	105
Toplumsal Becerileri Etkileyen Çevresel Etmenler.....	107
Aile Girdileri.....	107
Okul Girdileri	109
Akran Girdileri.....	111
Eğitim Ekonomisinde Toplumsal Beceriler ve Sonuç	112
Kaynakça.....	113

5. BÖLÜM

EĞİTİM EKONOMİSİNDE PSİKOLOJİK ETKENLER

Ekonomi Alanına Psikolojinin Girişi.....	119
Eğitim Yatırımına Karar Verme Süreci ve Davranışsal Engeller	123
Özdenetim Sorunları	123
Sınırlı Dikkat ve Bilişsel Beceriler.....	124
Kayıptan Kaçınma Davranışı.....	124
Başlangıç Yanlılığı (Var Olanı Kabul Etme Eğilimi).....	125
Toplumsal Tercihler	125
Önyargı ve İnançlar.....	126
Davranışsal Eğitim Ekonomisi ve Dürtme	127
Çerçeveleme	129
Akran Grubu	130
Teslim Tarihi	131
Hedef Belirleme	131
Anımsatıcılar	132
Bilgi ve Destek Dürtmeleri.....	133
Beceri Artırma Dürtmeleri.....	133
Toplumsal Karşılaştırma Dürtmeleri.....	134
Toplumsal Aidiyet, Kimlik ve Zihniyet	135
Kaynakça.....	137

6. BÖLÜM

DAVRANIŞSAL EĞİTİM EKONOMİSİ ARAŞTIRMALARINDA DENEYSEL YÖNTEMLERİN KULLANILMASI

Araştırma Modelleri ve Davranışsal Eğitim Ekonomisi	141
Eğitim Ekonomisi Araştırmalarında Yöntem	143
Deneysel Araştırma Yöntemine Genel Bakış	145
Korelasyondan Nedenselliğe	146
Deneysel Yöntemin Temel Kavramları	149
Deneysel Araştırma Yönteminin Temel Özellikleri	151
Deneklerin Özelliklerinden Kaynaklanan Tehditleri En Aza İndirmek	153
Deneysel Araştırma Desenleri	155
Ön Deneysel Araştırmalar	156
Yarı Deneysel Araştırmalar	157
Tam Deneysel Araştırmalar	158
Deneysel Araştırmalarda Etik	160
Deneklerin Zarardan Korunması	163
Araştırma Verilerinin Gizliliğinin Sağlanması	163
Deneklerin Aldatılması Sorunu	164
Deneysel Araştırmaların Uygulanabilirliği ve Davranışsal Eğitim Ekonomisine Yansımaları	164
Kaynakça	167

7. BÖLÜM

EĞİTİM EKONOMİSİNE SINIRBİLİMSEL EKONOMİNİN (NÖROEKONOMİNİN) ETKİSİ

Sinirbilimsel Ekonomi	172
Karar Verme Süreci ve Beynin Yapısı	175
Sinirbilim Araştırma Yöntemleri	178
Göz İzleme Yöntemi	179
Fonksiyonel Manyetik Rezonans Görüntüleme (fMRI) Yöntemi	182
Elektroansfalografi (EEG) Yöntemi	186
Eğitsel Sinirbilim	190
Kaynakça	194

8. BÖLÜM**SINIFTA DAVRANIŞSAL EKONOMİ**

Sınıftaki Ekonomiye İlişkin Kararların Etkenleri.....	197
Eğitimde Davranışsal Ekonomi ve Ekonomi Okuryazarlığı.....	199
Okul Öncesinde Ortaöğretime Kadar Öğretim Düzeylerinde Ekonomi Eğitimi	201
Yükseköğretimde Davranışsal Ekonomi Uygulamaları	204
Karar Vermenin Kestirme Yolları	204
Sınıfta Dolaşım Birimleri	206
Yenilikçi Öğretim Yöntemleri ve Etkililiği	213
Öğrencileri Bir Ekonomist Gibi Düşünmekten Alıkoyan Etmenler	215
Öğrencilerin Ekonomiye İlişkin Kavrayışları.....	216
Mantık ve Sezgi Hataları	217
Fen, Ekonomi ve Matematikte Sezgisel Kurallar.....	218
Fen, Ekonomi ve Matematikte Grafik Çizme Hataları.....	219
Grafikleri Yorumlama Hataları	220
Kavrambilim, Betimleme ve Karşılaştırma Hataları.....	222
Sonuç.....	224
Kaynakça.....	225

Sözcük Anahtarı	233
------------------------------	------------

Editörler Hakkında.....	237
--------------------------------	------------

Yazarlar Hakkında.....	239
-------------------------------	------------

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 1. Enerji Tüketimini Etkilemek İçin Kullanılan Dürtme Mekanizmaları	79
Çizelge 2. Ön, Yarı ve Tam Deneysel Araştırma Desenlerinin Karşılaştırılması	159
Çizelge 3. Nöropazarlama Araştırmalarında Göz İzleme Tekniğine Genel Bir Bakış: Ölçülenler, Kullanım Alanları, Üstünlükleri ve Sınırlıkları	181
Çizelge 4. Nöropazarlama Araştırmalarında fMRI Tekniğine Genel Bir Bakış: Ölçülenler, Kullanım Alanları, Üstünlük ve Sınırlıkları.....	184
Çizelge 5. Nöropazarlama Araştırmalarında EEG Tekniğine Genel Bir Bakış: Ölçülenler, Kullanım Alanları, Üstünlük ve Sınırlıkları.....	188
Çizelge 6. Sınıfta Dolayım Biriminin Kullanıldığı Karar Vermenin Kestirme Yolları Yanlılıklarına İlişkin Tanımlar ve Örnekler	212

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Davranışsal Eğitim Ekonomisinin Temel Kavramlarının Sınıflaması	28
Şekil 2. Sınırlı Akılcılık (Rasyonellik)	85
Şekil 3. Öğretmen Beklentileri ve Farklılaşan Tepkileri	86
Şekil 4. Planlı Davranış Kuramı Bileşenleri	122
Şekil 5. Dürtme Müdahaleleri.....	128
Şekil 6. Bağımsız ve Bağımlı Değişkenlerin Etkileşimi	150
Şekil 7. Deneysel Araştırmaların Aşamaları	151
Şekil 8. Deneysel Araştırma Desenleri	156
Şekil 9. İnsan Beyni	177
Şekil 10. Prefrontal Korteks.....	178
Şekil 11. Sinirbilim Araştırma Yöntemleri	179
Şekil 12. Göz İzleme Yöntemi	180
Şekil 13. fMRI Görüntüleri	182
Şekil 14. fMRT Görüntüleri	183
Şekil 15. EEG Kurulumu	187
Şekil 16. Grafik Hatası: Değişkenlere Dikkat Etmeme	219

1. BÖLÜM

EĞİTİM EKONOMİSİNE YENİDEN BAKIŞ: DAVRANIŞSAL EĞİTİM EKONOMİSİNİN GELİŞİMİ VE KAPSAMI

Prof. Dr. Binali TUNÇ, Mersin Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3636-209X

Prof. Dr. Kasım KARAKÜTÜK, Ankara Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3136-1979

Bu bölümde eğitim ekonomisinin gelişimi, davranış bilimlerine yönelmenin nedenleri, davranışsal ekonominin kapsamı, bireysel ve toplumsal eğitim kararı, toplumsal yapı, sosyal sermaye ve eğitim kararı, eğitimsel davranışların kaynakları ve eğitime ilişkin kararların davranışsal engelleri ele alınmıştır.

Eğitim Ekonomisinin Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi

Eğitim ve ekonomi kavramları insanların yaşamlarının her döneminde yer alan önemli iki kavramdır. Ekonomistlerin eğitime ilgi duymaları sonucunda ekonominin eğitime uygulanmasıyla gelişen eğitim ekonomisi (economics of education), eğitime kıt kaynakların en iyi nasıl ayrılabilceğine ilişkin tartışmaları içerir; eğitimin en iyi nasıl üretilebileceğini, kimin daha fazla (ya da daha az) eğitim aldığını ve eğitimin bireyler, örgütler ve toplum üzerindeki ekonomik etkisini anlamaya yardımcı olur (Dearden ve diğ., 2009). Eğitim ekonomisi çok eski bir geçmişe sahip olmakla birlikte uygulaması görece olarak yeni bir bilim dalıdır. Johnson’ın (1964) belirttiği gibi, eğitimin bir beşeri sermaye biriktirme yöntemi olduğu görüşünün temeli on yedinci yüzyıla kadar gitmektedir (Blaug, 2014). Ancak eğitim ekonomisinin somut olarak gelişimi eğitim ve ekonomi ilişkisinin kurulmaya başlanmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Adam Smith (1776) “Ulusların Zenginliği” adlı yapıtında toplumların üretken kapasitesini artırmak için eğitime yatırım yapılabileceğini belirtmiştir. 1848’de Mill, Smith’in görüşünü insan yeteneklerini zenginlik aracı olarak tanımlayarak (Sweetland, 1996) genişletmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında eğitimin ekonomik gelişmeye yaptığı etki ile ilgili araştırma ve incelemeler, eğitim ekonomisinin bilimleşmesine önemli katkı yapmıştır. Ekonominin kuram ve kavramlarıyla eğitimbiliminin incelenmesiyle eğitim ekonomisi bilim dalı doğmuştur. Eğitim ekonomisine ilişkin yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde (Layard

ve Psacharopoulos, 1974; Psachoropoulos, 1973; Schultz, 1963) eğitim ekonomisinin bilim dalı olarak ortaya çıkışının 1960'lı yıllar olduğu gözlenmektedir. Eğitim ekonomisine ilişkin görüşlerin asıl ortaya çıkışı ise Neoklasik İktisat Kuramı içinde gelişen "İnsan Sermayesi Kuramı" ile gerçekleşmiştir (Ünal, 1996). İnsan Sermayesi Kuramı; Schultz (1963), Becker (1964) ve Mincer'in (1958, 1962) öncü çalışmaları aracılığıyla bugün daha da genişlemiştir (Brewer ve McEwan, 2010). Eğitim ekonomisini tanımlama girişimleri, insan sermayesi kavramının önemini yansıtmaktadır. Schultz (1961), bireysel ve toplumsal ekonomik kalkınmanın desteklenmesinde beşeri sermayenin rolünü vurgulamıştır. Becker'in 1964 yılında yayınladığı "İnsan Sermayesi" adlı yapıtı eğitim ekonomisi açısından önemlidir. İnsan sermayesi kavramı, eğitim ekonomisindeki araştırmaların çoğunun merkezinde yer alır ve zaman zaman eğitim ekonomisiyle örtüşen diğer ekonomi dallarında, özellikle işgücü piyasasının ve işlendirme (istihdam) politikasının çözümlenmesinde önemlidir (Woodhal, 1987). Eğitim ekonomisinin içeriğinde eğitimin ekonomik değeri, eğitime kaynakların ayrılması, öğretmen aylıkları, eğitimin finansmanı ve eğitim planlaması konuları önem taşımakta ve eğitimin ekonomik değeri (temel olarak beşeri sermaye kuramıyla ilişkili) ve eğitim sistemlerinin ekonomik yönlerine ilişkin değerlendirmeler bulunmaktadır (Blaug, 1976). Eğitim ekonomisindeki araştırmalar genellikle alınan kararlar veya yatırımlar ile çeşitli okul ya da bireysel sonuçlar arasındaki nedensel ilişkileri belirlemeye çalışır; araştırma yöntemleri ise genellikle regresyon analizini içerir, ancak deneysel ve yarı deneysel araştırma tasarımlarıyla giderek daha fazla desteklenmektedir (McEwan, 2010).

Ekonominin eğitime uygulanması sonucunda ortaya çıkan eğitim ekonomisi, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de 1960'lardan sonra gelişmeye başlayan bir bilim dalı olmuştur. Bu bilim dalı, farklı yazarlarca planlama, bütçeleme gibi adlarla adlandırılrsa da eğitim yönetimi süreçleri içinde yer almış, üniversitelerde eğitim bilimleri alanında "eğitim yönetimi ve planlaması", "eğitim ekonomisi", "eğitim planlaması", "eğitim ekonomisi ve planlaması", "eğitim yönetimi teftişi planlaması ve ekonomisi gibi adlarla kendisine yer edinmiştir. Aslında tek başına "eğitim planlaması" denildiğinde bunun içinde eğitim ekonomisi, finansmanı, bütçelemesi de yer alırken, "eğitim ekonomisi" denildiğinde de sayılan diğer kavramlar ayrı düşünülmemektedir. Bu kapsamda eğitim ekonomisi ve planlaması bilim alanı eğitim-ekonomi ilişkisi, eğitim hizmetinin maliyetini kimin karşılayacağı (eğitim finansmanı), eğitim hizmetinin nasıl sunulacağını tasarlanması (eğitim planlaması), eğitime ayrılacak parasal kaynakların miktarı ve nasıl harcanacağı (eğitim bütçesi), eğitimde kaynak kullanımı, eğitimde maliyet, maliyet-yarar, eğitimin bir hizmet olarak nitelikleri (yatırım-tüketim), eğitim istemi-sunumu, eğitimde verimlilik, eğitimin etkililiği (eğitim ekonomisi) gibi konuları ele almaktadır. Eğitim ekonomisinin gelecekte (klasik, kapitalist) ekonominin eğitime uygulanmasından ortaya çıkması ne-

deniyle ele aldığı konular, geleneksel ekonominin varsayımlarını da ister istemez benimsemiştir. Geleneksel ekonominin varsayımlarından birisi insanların ekonomiyle ilgili kararlarını-davranışlarını akılcı (rasyonel) olarak gerçekleştirdiğini, buna göre tüketicilerin ekonomiyle ilgili kararlarını bir bedel ödedikleri için yararlarını ençoklaştırmaya, üreticilerin de sermayelerini riske soktukları için kârlarını ençoklaştırmaya çalıştıklarıdır. Ancak insanların ekonomiyle ilgili davranışlarında her zaman akılcı (rasyonel) davranmadıkları, başka etmenlerin bunda etkili olduğu düşüncesi, davranışsal ekonomi (behavioral economics), bilim dalının gelişmesini, davranışsal eğitim ekonomisinin (behavioral economics of education), eğitim alanındaki uygulamaları da davranışsal eğitim ekonomisi bilim dalını ortaya çıkarmıştır. Bu bilim dalları, insanların ekonomiyle-eğitim ekonomisiyle ilgili davranışlarının toplumbilim ve psikolojinin ışığında incelenmesini gerekli görmüştür. Bu kapsamda davranışsal ekonomi ile deneysel ekonominin Türkiye’de kendisine üniversitelerde mikro ekonomi (mikro iktisat) alanı çatısı altında yer bulduğu, araştırmaların-yayınların yapıldığı; davranışsal finans konusu da bankalar başta olmak üzere uygulama alanı bulunduğu gözlenmiştir. Oysa davranışsal eğitim ekonomisi, Türkiye’de henüz eğitim bilimcilerin gündemine girmemiştir. Bu kitap ile davranışsal eğitim ekonomisinin tartışma-araştırma konusu olacağı düşünülmektedir.

Davranışsal Ekonomi Modelinin Kamu Eğitim Politikalarına Etkisi

Son yıllarda insan davranışlarıyla ilgili disiplinlerde (psikoloji, sosyoloji, nöroloji, ekonomi, antropoloji vb.) kaydadeğer gelişmeler olmuştur. Bireylerin bilişsel ve kişilik özelliklerinin sosyolojik, psikolojik ve ekonomik boyutlarına ilişkin ayrıntılı araştırma sonuçları, farklı alanların bireysel davranışlara ilgisini arttırmaktadır. Özellikle ekonomi alanında bireysel davranışların kaynakları ve davranışın gerçekleşme sürecine ilişkin ilginin yüksek olduğu söylenebilir. Geleneksel (klasik) ekonomik modellerin yerini, “öz kontrol, içsel güdülenme (motivasyon) ve özgüven” gibi kişilik özelliklerine odaklanan davranışsal ekonomi (behavioral economics) modeli almaktadır. Bu bölümde eğitimsel davranışlar, ekonomi modellerindeki açılımlar çerçevesinde ele alınmaktadır.

Davranışsal ekonomi modelleri, kamusal eğitim politikalarının geliştirilmesinde önemli bir başvuru kaynağı durumuna gelmektedir. Eğitim alanında davranışsal ekonomi, bireylerin eğitim seçimlerini şekillendiren psikolojik etmenleri tanımlayarak geleneksel yaklaşımı zenginleştirir. Eğitim araştırmacılarının eğitim ekonomisinin katkılarına yönelik eleştirileri davranışsal ekonominin eğitim alanına uyarlanmasında da etkili olmuştur. Eleştiri temelde geleneksel (klasik) ekonomik modellerin dayandığı kısıtlayıcı varsayımlara yöneliktir. Silva Goncalves’in de (2015) vurguladığı gibi eğitim ekonomisi modellerinin temel varsayımı, bireylerin olası eğitimsel çıktıları hesaba katarak seçenekler hakkında karmaşık çözümlen-